THE DAILY HEBREW JOURNAL

H. WINBERG, Pres. & Gen. Mgr.

The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario

PUBLISHED BY

— CANADIAN JEWISH PUBLISHING CO., LTD. —

251-253 Queen Street West Telephone Adelaide 3967

SUBSCRIPTION RATES: $3.50 PER YEAR
SINGLE COPY 1c.

Entered as Second Class Mai Matter at O.P.O. Toronto, Ontario
January 22nd, 1913

וועט דאס אמעריקאנער אידענ־טהום ערפילען די האפענונגען?

דר. מאקס נארדוי, וועלכער איז אין אנהויב פון דער מלחמה פער־טריבען געווארען פון זיין היים אין פראנקרייך, און געמוזט אויסוואנדער־רען נאך שפאניען האט לעצטענס פיעל גערעדט און געשריבען, וועגען דער מלחמה און איהרע טרויעריגע רעזולטאטען. די פיעלע ארטיקלען זיינע, וועלכע ווערען אין אמעריקא פערעפענטליכט אין הויערסט'ס נייוארקער צייטונג „אמעריקען" שילדערען די רעזולטאטען פון דער מלחמה אין אלע זייערע פאזען און פערשטעהט זיך, אז ער האט אויך נעקאנט אויסלאזען די פראגע וועגען די אידען און די מלחמה. נעוויל נארדוי איז זעלבסט א הייסער איד, נאר ווייל די אידישע פראגע קען ניט אבגעטהיילט ווערען פון דער אלגעמיינער לאגע, וועלכע וועט זיך אויסלענדיג אדער ניט ווייליענדיג מוזען בעשעפטיגען מיט די קליינע נאציא־נאליטעטען, אין בסילא אויך מיט די אידען.

דר. נארדוי האט דארום דער אידען־פראגע געוויידמעט עטליכע פון דיעזע ארטיקלען, געשריעבען אין א גאנץ אפטימיסטישען טאן וועגען די רעזולטאטען, וועלכע וועלען דערגרייכט ווערען.

דריי פאדערונגען שטעלט ער ארויס, וועלכע וועלען דארפען גע־פאדערט ווערען פון'ן קומענדען פריעדענס־קאנגרעס:

(1) פולע גלייכבערעכטיגונג אין יעדען לאנד, ניט נור אויפ'ן פאפיער, נאר אין דער ווירקליכקייט.

(2) יעדעה שטאאט, בעזאונדער פון פערשיעדענע נאציאנאליטעטען און וואו די אידען פארטיילט אין א בעדייטענדע ארגאניזירטע מינאריטעט זאל דארטען אויך די אידישע נאציאנאליטעט אנערקענט ווערען, אויב די דארטיגע אידען פערלאנגען עס. — אין עס זאל זיי געגעבען ווערען יענע אלע קולטורעלע און נאציאנאלע רעכטען, וועלכע ווערען בעזוויליגט צו זיי אנהערע נאציאנאליטעטען.

(3) יענע אידען וועלכע שטרעבען צו א נאציאנאלען געמיינדע לעבען, זאלען האבען דאס רעכט פון א נבערערעגצטער איינזאמלונג און פאלעס־טינא, קענען קויפען לאנד, און קולאניזירען עס, מיט לאקאלע זעלבסט־רעגירונג. אונטער דער יעניגער רעגירונג, וועלכע וועט האבען דאס־טאוועריטעט אובער ארץ ישראל".

די פאדערונגען זענען גאנץ פאפולערע, איבערהויפט צווישען די אנהענגער פון א פרייען נוט־בערגרעצטען אידישען קאנגרעס. אין דר. נארדוים ארטיקלען איז אבער דאס א נייעס, וואס ער לעגט דאס הויפט געוויכט אויף די אמעריקאנער אידען, וועלכע וועלען עס דורכפיהרען דורך דער ארגאניזירטער קאנגרעס־בעוועגונג, און רעדענדיג וועגען די אמעריי־קאנער אידען, זאגט נארדוי:

„ד' אידען אין די פעראייניגטע שטאאטען ארגאניזירען זיך, אין פארכרייטען א קאנגרעס איף הערבסט. דורך זייער גרויסער צאהל, קראפט און גייסט, איינפלוס און אפיציעלע נייטראליטעט, זענען זיי די קאמפעטענטסטע איבערצונעהמען די פיהערשאפט אובער'ן יוניווערסא־לען אידענטהום, און ניט וועניג וועלען זיי איך געהאלפען ווערען פון דער אמעריקאנער רעגיערונג און פאלק.

מיט אזעלכע איסזיכטען, מעג מען האפען אז די רעזולטאטען פון דיעזער שרעקליכער קריעג וועלען זיין צופריעדענשטעלענד פאר'ן אידישען פראבלעם, אדער וועניגסטענס אלס א גוטער אנפאנג, און אין אזא פאל, וועלען די זיעבען הונדערט טויזענד אידישע סאלדאטען אין די טראנשעען, ניט האבען געשלאגען זיך אומזיסט, פערגאסען דאס בלוט, און געפאלען אלס קרבנות".

דאס איז נארדוים שלום. וועלכען ער ציהט פון זיינע בעאבאכטונ־גען איבער די אידישע פאסירונגען איף דער זייט ים, אבער דיעזע מיינונג איז מעהר ווי נארדוים, און עס איז ניט איבערטריעבען צו זאגען, אז בער גרעסטער טהייל פון'ן איינראפעאישען אידענטהום לעגט איף די אמעריקאנער אידען דיזעלבע האפנונגען.

וועט דאס אמעריקאנער אידענטהום ערפילען דיעזע האפנונגען, וועלכע מען לעגט איף זיי?

פון דעם, וואס עס האט פאסירט ביז יעצט, פון דער סדרה ריי־סערייען, וועלכע מען האט געהאלטען מען איין לעזען דאס גאנצע פערגאנג געגען יאהר, קען קיין אפטימיסטישער ענטפער איף דעם ניט געגעבען ווערען.

טויט אדער לעבען?

ניט וועניג מאהל קומט איפ'ן געדאנק די פראגע, צו די מענשען פון דער זייט אטלאנטיק פערשטעהן און בעגרייפען די גאנצע גרוילטהאט און שרעקליכקייט פון דער מלחמה, און וואס די מלחמה פערציהט זיך אלעס לענגער. אלץ שטארקער ווערט די פראגע, צו בעגרייפען מיר אחר און אוהר גאנצער שרעקליכער און טרויעריגער ווירקליכקייט, אפילו מיר קאנאדער, אביזאהל מיר זענען אויך איינזוואוינער פון א מלחמה לאנד.

געהט דאך ביי אונז דאס לעבען איהר גארמאלען גאנג, ווי גאר ניט וואלט האבען פאסירט. און דארפען דאך אונז פיעלע זאכען דערמאהנען, און דעם, אז עס איז קריעג.

אנדערש איז עס אבער דארטען, וואו מען בעגרייפט ניט נור, אז דאס איז א קאמף פון לעבען און טויט, נאר מען פיהלט עס דארטען אויף שריט און טריט.

אט ברענגט די אמעריקאנער נייעס אנגענטור א געשפרעך מיט דעם בעקאנטען דייטשען זשורנאליסט מאקסימיליאן הארדען. און ער זאל האב־בען געזאגט פאלגענדעס:

„וועה איז דעם יעניגען, וועלכער קאן ניט ריכטיג בעגרייפען די ערנסטקייט פון דער לאגע. צו ווייסט דען נאך ניט דער „באר" (אלייעס) פון די וועלט־צוטהיילערס אז זייערע שטימען זיינען שוין הייזעריג גע־וואָרען?

„דייטשען, עסטרייכער, אונגארן, טערקען און בולגארען — אלעס איז איצט אבהענגיג אן דער „נעים". וואס האט זיך יעצט אנגעהויב־בען — דאס לעבען און זיין גאנצער אינהאלט שטעהט אין קאן. דאס ווערט שוין טראגיש. דעם שונא'ס ווילען פאנגט אן איינברעכען פאר זיך א וועג צו אונז. וואס האט ניט פאסירט ביי די דארדאנעלען און אויף גאליפאלי, האלט ביים פאסירען איצט — בולגאריען אבגעמעקט, גרי־כענלאנד אריינגעשלעפט אין שרעם מאנין, סערקיי ארומגערינגעלט, אונגארן אבגעזונדערט און דאס שטארקע און גאנצע דייטשלאנד וועט ווי א ווילדע אבגעשוואכטע חיה איינגעצאמט ווערען דורך הונגער.

„פאר די אויסרעכענונג און אנפיהרערשאפט פון דיעזען קאמפף זיינען צוויי ריעזען (הינדענבורג און מעקענזען) אוועקגעשטעלט געווארען אן דער שפיצע פון אונזערע ארמעען, און וועלען מיט גייע איינען זוכען דאס מעגליכע און נויטהיגע דורכצופיהרען. שטארקט אייער ווילען מיט גייע קראפט ווייל איהר וועט עס דארפען. זאל יעדער פונק אויפפלאמען פאר'ן פאטערלאנד!"

אמת אין דיעזע ווערטער איז אויך קענטיג דער טיעפער דייטשער גלייכען אין א זייגע. אבער דאך הערט זיך פון די ווערטער די ערקלעהרונג, אז די מלחמה איז א קאמף פאר לעבען אדער טויט.

ווען מיר וואלטען דאס געקענט פערשטעהן וואלטען מיר אויך בע־גריפען, וואהרום דער קריעג ווערט געפיהרט מיט אזויפיעל פערביטערט־קייט.

איך ווייס זענען פון די 25,000 קענדער סאלדאטען געווען 150 מיט אידישע נע מען.

צום פארס האבען אלע שיפען נישט געקענט צוקומען, ווייל דער פארט איז זעהר א קליינער, עס האט דעריבער גענו מען א וואך צייט ביז מיר זענען פון די שיפען ארונגעקומען.

דארס האט מען אונז גלייך אבגע־וואהרט, אויפגעזעצט אונז אויף ספעציע־לע באהנען, און שפעטער מיט שיפען מיר האבען אפילו נישט געוואוסט וואו הין מיר פאהרען, מיר זענען אבער צוגע־פיהרט געווארען צו א פארט אין פראנק־רייך.

עטליכע טעג האבען מיר זיך אבגע־רוהט פון וועג נאכהער האבען מיר גענו מען מארשירען צו די טרענטשעס.

האט מען אויך געוואוסט אז איהר געהט בעגעגענען דעם שונא? איז געווען מיין פראגע?

זיכער מיר האבען געוואוסט אז באלד וועלען מיר דארפען פערטהיידיגען אונזער פאטערלאנד, מיר זענען געגאנגען מיט שטאלץ צו אונזער זיעג, ווען מיר זענען נאך געווען זיעבען טאג גאנג פון די טרענטשעס, האט מען טוין געהערט דאס קלאפען פון די קאנאנען און שראפנעלען, דאך האבען מיר דעם מוט נישט פערלוי־רען און געגאנגען פרייליך ווי פריהער.

אונזער ארטילעריע איז געגאנגען פאראויס. נאכהער מיר, צוקומענדיג צו די טרענטשעס האט גענומען גאנצע צוויי טעג, כיז מיר זענען געקומען צו דער ערשטער פערטהיידיגונגס ליניע.

האט איהר זעלבס געדארפט גראבען טרענטשעס?

ניין, האט מיר גאלדשטיין געענט־פערט, מיר האבען שוין געטראפען פאר טיגע טרענטשעס. וועלכע זענען געווען גע־גראבען פון אנדערע סאלדאטען ספעציעל פאר דעם קענדער קאנטינדענטשען.

איפ'ן וועג צו די טרענטשעס האט מיר פערלאזען ביז א הונדערט פון אונ־זערע סאלדאטען, וועלכע זענען געפאלען אלס העזולטאט פון שראפנעלען.

איפ'ן צווייטען טאג ווי מיר האב־בען זיך געפונען אין די טרענטשעס, האט מיר בעקומען א בעפעהל צו זיין גרייט זיך צו בעשיצען פון אן איבערפאל פון שונא דאס איז געווען ביי „איפר" אומגע־ריכט אבער זענען אונזערע סאלדאטען אנ־שלאפען געווארען מיט דעם עווינען שלאף, און פון 1200 סאלדאטען זענען מיר געב־ליעבען 180, דאס איז געווען ווען דער דייטשע האט דאס ערשטע מאהל זיך בע־נוצט מיט געו. פון קיין מלחמה האבען מיר שוין נישט געוואוסט באלד האט מען אונז אונטערגעשיקט פון די טרענ־טשעס, און מיר האבען געווארט ביז מיר וועלען בעקומען נאך קענדער סאלדאטען בע־שלאגען זיך קענדער סאלדאטען בע־זונדער? איז געווען מיין פראגע?

געווים, אלע קענדער סאלדאטען בע־קומען א פאזיציע א פערטהיידיגונגס לי־ניע, וואו זיי דארפען פיהרען מלחמה מיט'ן שונא.

א קורצע צייט נאכדעם האבען מיר זיך ווייערער געפונען אין די טרענטשעס, ניין טעג בין איך דארט געווען, אזוי ווי מיר האבען קיין וואסער נישט געהאט, זענען מיר עטליכע סאלדאטען צוזאמען אויפן די טרענטשעס צו ברענגען וואסער.

צוריק זענען מיר שוין נישט געקו־מען א שראפנעל האט געפלאצט לעבען אונז, און פערוואונדעטע זענען מיר צוגע־נומען געווארען אין האספיטאל.

א מאנאט צייט בין איך געלעגען אין האספיטאל מיט א גראנירט גע־זיכט, אזוי שנעל ווי איך בין געקומען צו זיך בין איך ווייטער אוועק געשיקט געווארען צום פארט „ווינטשט" א פארט אין פראנקרייך לעבען "קאלעי"

עטליכע מאנאטען האבען מיר דארט פערבראכט צוהערענדיג דאס קלאפען און רווישען פון מלחמה פלאץ, צוזעהענדיג די פלאמען און רויך וואס בושעווען פון די מלחמה געגענדען, צוזעהענדיג די קריגע לייטשעטע און געהרגעטע מינוט פון מלחמה דורכגעפיהרט ווערט אויפ'ן פלאץ צוזעהענדיג די קריפעלס און משו־גענע וואס ווערען געפיהרט אין די האס־פיטאלער, די מלחמה האט זיך געגענומען שפירען נעהנטער צו אונז, די פייערען מיט'ן רויך האבען געגומען שטיקען אונ־זערע טרענטשעס, און ווען מיר האבען בעקומען א בעפעהל צו ענטפערען מיט פייער, געדענק איך נישט וואס מיט מיר איז פארגעקומען.

איך ווייס נאר אז איך האב נישט גע־זאגט די מעגליכקייט צו שיסען דאס ער דאס מעגליכע און נויטהיגע דורכצופיהרען. נייע קראפט ווייל איהר וועט עס דארפען. פאר'ן פאטערלאנד!"

געבווירען בין איך אין א קליין שטעד טעל אין מינסקער גובערניע, איך בין אבער נישט בעקאנט מיט דעם איידישען לעבען אין רוסלאנד ווייל צו צוויי יאהר בין איך צוזאמען מיט מיינע עלטערען געקומען אין לאנדאן ענגלאנד. וואו איך האב בעקומע מיין ערציהונג. גענאסען פון דער פרייהייט פון דער ענגלישער אומפערעניע, צוגעזעהן די פרייע בעהאנד לונג פון אלע בורגער און פרייען ענגלאנד איך האב דערביבער נישט געקאנט בלייבען גלייכגילטיג, ווען איך האב דער־הערט דאס א שונא בעפאלט מיין לאנד. און גלייך צומארגענס ווען עס איז ער קלעהרט געווארען מיטהמה, האב איך אויפ געגעבען מיין "דזשאב" אלס שניידער וואו איך האב געמאכט גוטע "ווייזדשעס" און האב מיך אנגעשלאסען צו געהן פער־טריידיגען מיין לאנד. וואו איך, און איך מיינע עלטערען געפינען זיך.

נישט לאנג האב איך פערבראכט אין טארענטא, צוזאמען מיט די איבערגעבליבענע סאלדאטען, בין איך איבערגעשיקט גע־וואָרען אין וואל קארטיער קעמפ אין קוויבעק, וואו מיר זענען פערבליבען ביז'ן מאנאט סעפטעמבער, דארט האט מען אונז געלערענט ווי אזוי זיך צו האלטען אויף דעם מלחמה פלאץ, געמאכט אלע נויטיגע פארברייטונגען פאר אונז, אין מיר זענען אוועק צום מלחמה פלאץ

דריי און דרייסיג שיפען בענגלייס פון א צעהן קריעגס שיפען זענען מיט א מאהל אבגעשיקט געווארען צום מלחמה פלאץ, פון קוויבעק און עס האט אויסגע זעהן ווי די מלחמה וואלט געווען אויפ'ן וואסער.

פאראויס איז געגאנגען א רייני־גונגס שיף וועלכע האט געזוכט צו בעזייט מיגען פוילייכט געפינט זיך א סכומארין אדער א מינע אין וואסער, און נאך איהר זענען געגאנגען אונזערע שיפען אויגע נאך אנדערער אין דער לענג. אלע זענען געגאנגען מיט דער זעלבער שנעלקייט, ארום און ארום האבען זיך ארום נעדרייט קרייצער שיפען וועלכע האבען געוואכט איבער. אונז ווי א כאמע איבער איהר בן יחיד.

פיער וואכען זענען מיר אזוי געפאה רען, אויפ'ן וואסער, פלוצלינג האבען מיר בעקומען א בעפעהל זיך אויסצורעהען און עס האט געגומען גאנצע צוויי וואכען נאך אמאהל ביז מיר זענען געקומען צום פארט „פיליטס", אין ענגלאנד.

האבען זיך געגומען א סך אידען אין דיעזען „ראנטינד־זשענט"?

וויפיעל אידען עס האבען זיך געפו־נען איז מיר שווער איבערצוגעבען, ווייל פיעלע אידען האבען זיך "ענגליסטעט" אונטער אנדערע נעמען ווי ווייט אבער שטארקט אייער ווילען מיט זאל יעדער פונק אויפפלאמען

אידישער סאלדאט פון טאראנטא קעהרט זיך צוריק פון שלאכטפעלד

שילדערט פאר א פערטרעטער פון "אידישען זשורנאל" זיינע איבערלעבונגען אין די "טרענטשעס"

מר. הייטי גאלדשטיין אין זיי פרוי וועלכע ער האט געהייראטהט אין ענגלאנד

הייטי גאלדשטיין 26 יאהר אלט, וועלכער האט זיך 'ענליסטעט" דעם 5טען אויגוסט 1914 אין א טאראנטער רעגי־מענט "12טער יארק רענדזשערס" באטא ליאן. און האט זיך דורך דער גאנצער מלחמה צייט געפונען אויפ'ן שלאכט פעלד וואו ער האט ביי געוואוינט די גרעסטע שלאכטען צוזאמען מיט די קענדער סאל־דאטען, ער איז אויך צוויי מאהל פער־וואונדערט געווארען, איז לעצטענס נאכ דעם ווי ער איז ערקלעהרט געווארען נישט פעהיג צו געהן מעהר אין די טרענטשעס צוריק געקומען צו זיינע עלטערען אין טאראנטא.

אין א געשפרעך וואס אונזערער א פארטרעטער האט מיט איהם געהאט גלייך נאך זיין קומען האט מר. גאלד־שטיין איבער געגעבען פאלגענדעס.

געבווירען בין איך אין א קליין שטעד טעל אין מינסקער גובערניע, איך בין אבער נישט בעקאנט מיט דעם איידישען לעבען אין רוסלאנד ווייל צו צוויי יאהר בין איך צוזאמען מיט מיינע עלטערען געקומען אין לאנדאן ענגלאנד. וואו איך האב בעקומע מיין ערציהונג. גענאסען פון דער פרייהייט פון דער ענגלישער אומפערעניע, צוגעזעהן די פרייע בעהאנד לונג פון אלע בורגער און פרייען ענגלאנד איך האב דערביבער נישט געקאנט בלייבען גלייכגילטיג, ווען איך האב דער־הערט דאס א שונא בעפאלט מיין לאנד. און גלייך צומארגענס ווען עס איז ער קלעהרט געווארען מיטהמה, האב איך אויפ געגעבען מיין "דזשאב" אלס שניידער וואו איך האב געמאכט גוטע "ווייזדשעס" און האב מיך אנגעשלאסען צו געהן פער־טריידיגען מיין לאנד. וואו איך, און איך מיינע עלטערען געפינען זיך.

נישט לאנג האב איך פערבראכט אין טארענטא, צוזאמען מיט די איבערגע־בליבענע סאלדאטען, בין איך איבערגעשיקט גע־וואָרען אין וואל קארטיער קעמפ אין קוויבעק, וואו מיר זענען פערבליבען ביז'ן מאנאט סעפטעמבער, דארט האט מען אונז געלערענט ווי אזוי זיך צו האלטען אויף דעם מלחמה פלאץ, געמאכט אלע נויטיגע פארברייטונגען פאר אונז, אין מיר זענען אוועק צום מלחמה פלאץ

דריי און דרייסיג שיפען בענגלייס פון א צעהן קריעגס שיפען זענען מיט א מאהל אבגעשיקט געווארען צום מלחמה פלאץ, פון קוויבעק און עס האט אויסגע זעהן ווי די מלחמה וואלט געווען אויפ'ן וואסער.

פאראויס איז געגאנגען א רייני־גונגס שיף וועלכע האט געזוכט צו בעזייט מיגען פוילייכט געפינט זיך א סכומארין אדער א מינע אין וואסער, און נאך איהר זענען געגאנגען אונזערע שיפען אויגע נאך אנדערער אין דער לענג. אלע זענען געגאנגען מיט דער זעלבער שנעלקייט, ארום און ארום האבען זיך ארום נעדרייט קרייצער שיפען וועלכע האבען געוואכט איבער. אונז ווי א כאמע איבער איהר בן יחיד.

פיער וואכען זענען מיר אזוי געפאה רען, אויפ'ן וואסער, פלוצלינג האבען מיר בעקומען א בעפעהל זיך אויסצורעהען און עס האט געגומען גאנצע צוויי וואכען נאך אמאהל ביז מיר זענען געקומען צום פארט „פיליטס", אין ענגלאנד.

האבען זיך געגומען א סך אידען אין דיעזען „ראנטינד־זשענט"?

וויפיעל אידען עס האבען זיך געפו־נען איז מיר שווער איבערצוגעבען, ווייל פיעלע אידען האבען זיך "ענגליסטעט" אונטער אנדערע נעמען ווי ווייט אבער

שטעט מאהל, איך בין בערעקט געווארען מיט א ווארימע זאך איבער דעם קאפ.

ווען איך האב צוריק בעקומען מיין פערשטאנד האב איך מיך געפונען אויף א שיף וואס איז געגאנגען נאך לאנדאן, ענגלאנד, דער דאקטאר לעבען מיר האט מיר ערקלעהרט אז שוין זעקס וואכען אז איך בין געלעגען אין האספיטאל פיעלע ווערען מען מיך קיין לאנדאן, ווי איך וועל בלייבען ביז איך וועל געזונד ווערען

ניין מאנאטען בין איך געלעגען אין האספיטאל מיט א סימפאטישען אייר־דרוק אבוואהל עס איז מלחמה צייט.

מר. גאלדשטיין דערצעהלט אויף דאס ער איז דורכגעגאנגען דורך צוועלף האס־פיטאלס, אזוי שנעל ווי עס איז איהם בע־שער געווארען איז ער איבער געשיקט גע־ווארען אין אן אנדער האספיטאל פון וואנען ער איז ווייטער איבער געשיקט גע־ווארען אין א צווייטער.

קענט איהר עפעס דערצעהלען ניי־עס פון לאנדאן? פרעג איך ווייטער.

לאנדאן איז יעצט נישט צו דערקל־ען, קיין מענער זעהן מען אבסאלוט נישט, ווייל פון 18 ביז 40 יאהר זענען מובעגומען געווארען צום מיליטער, פרויע־נהוען יעצט דארט אלע ארבייט, ווי פיל רען די קארס ריינינגען די גאסען פאהרע אלס קאנדוקטארען אויף די באהנען, פיע־לע ארבייטען ביי אמוניישן, אויף דער גאס זעהט מען נאר קינדער און אלט־לייט, פיעלע פעקטארים וועלכע האבען אין דער צייט פון פריעדען בעשעפטיגנ־ארבייטער צו מאכען שפיעלצייג פאר קי־נדער, מלבושים פאר דער וואקסענע זענען יעצט פערוואונדעלט געווארען אלס אמ־ישאן פעקטארים און מען ארבייט ביי טאג און נאכט.

פיר קיין צעפעלינס האט מען אין לאנדאן נאר נישט קיין מורא, אז עס בע־ווייזט זיך א צעפעלין לויפען איהם אלע־נאך מיט דו גרעסטע שאנדע געשריי־ען, באלד הערען זיך דאנאנען וועלכע שטעה־גרייט ארונטער צו ברענגען די מחבלים.

לעצטענס ווען עס איז בעקאנט גע־ווארען די נייעס איבער דער שטאדט, אז רוסישע אידען וועלען גוויסגעליפערט ווע־רען נאך רוסלאנד אייב זיי וועלען זיי־נישט אנשליען מיט א גראנירט גע־פיעלע אידישע יונגע לייט וועלכע זענען געווען די שפיזיער פון זייערע פאבי־ליעס זיך אויס מורא אנגעשלאסען אן דער ארמיי. און ביי היינטיגען טאג קענט איהר קיין יונגען מאן אויף דער גאס נישט געזען.

דער רב הכולל פון לאנדאן דר. רבי הערץ בעזוכט טאג טעגליך אלע אידישע פערוואונדעטע דערט מיס זיי, טרייסט זיי, טהו פאר זיי אלעס וואס ער קען די זעלבע בעהאנדלונג בעקומען די פער־וואונדעטע אויף פון די האספיטאל נזיו עס די אריסטאקראטישע טעכטער פון ענגלאנד וועלכע וואכען איבער די קראנ־קע ווי איבער אייגענע קינדער שאפען פאר זיי אלעס נויטיגעס וואס זאל אמ־זירען די קראנקע, צו שטרייען זייערע נערוועז און וועלכע זיי זאלען פערגעסען דאס וואס זיי האבען צו געזעהן אויף דעם מלחמה פלאץ

פיעלע קראנקע געפינען זיך וואס האבען איינגאנצען די מלחמה נישט גע־זעהן, זענען זאגאר צום מלחמה פלאץ נישט צוגעגאנגען, זיי זענען אבער געפרוירען גע־ווארען זויצענדיג אויפ'ן פעלד און מען מוז פון זיי ארונטער נעהמען א האנד א פוס, אדער די אויערען.

מיר איז געלונגען דורך די הילפע פון כעקאנטע אויסצו ווירקען אז איך זאל צוריק געשיקט ווערען אין טאראנטא צוויי הונדערט און פופציג סאלדאטען זע־ען מיר צוריק געשיקט געווארען צווישען

איך ווייס זענען פון די 25,000 קענדער סאלדאטען געווען 150 מיט אידישע נע מען.

צום פארס האבען אלע שיפען נישט געקענט צוקומען, ווייל דער פארט איז זעהר א קליינער, עס האט דעריבער גענו מען א וואך צייט ביז מיר זענען פון די שיפען ארונגעקומען.

דארס האט מען אונז גלייך אבגע־וואהרט, אויפגעזעצט אונז אויף ספעציע־לע באהנען, און שפעטער מיט שיפען מיר האבען אפילו נישט געוואוסט וואו הין מיר פאהרען, מיר זענען אבער צוגע־פיהרט געווארען צו א פארט אין פראנק־רייך.

עטליכע טעג האבען מיר זיך אבגע־רוהט פון וועג נאכהער האבען מיר גענו מען מארשירען צו די טרענטשעס.

האט מען אויך געוואוסט אז איהר געהט בעגעגענען דעם שונא? איז געווען מיין פראגע?

זיכער מיר האבען געוואוסט אז באלד וועלען מיר דארפען פערטהיידיגען אונזער פאטערלאנד, מיר זענען געגאנגען מיט שטאלץ צו אונזער זיעג, ווען מיר זענען נאך געווען זיעבען טאג גאנג פון די טרענטשעס, האט מען טוין געהערט דאס קלאפען פון די קאנאנען און שראפנעלען, דאך האבען מיר דעם מוט נישט פערלוי־רען און געגאנגען פרייליך ווי פריהער

אונזער ארטילעריע איז געגאנגען פאראויס. נאכהער מיר, צוקומענדיג צו די טרענטשעס האט גענומען גאנצע צוויי טעג, כיז מיר זענען געקומען צו דער ערשטער פערטהיידיגונגס לינע.

האט איהר זעלבס געדארפט גראבען טרענטשעס?

ניין, האט מיר גאלדשטיין געענט־פערט, מיר האבען שוין געטראפען פאר טיגע טרענטשעס. וועלכע זענען געווען גע־גראבען פון אנדערע סאלדאטען ספעציעל פאר דעם קענדער קאנטינדענטשען.

איפ'ן וועג צו די טרענטשעס האט מיר פערלאזען ביז א הונדערט פון אונ־זערע סאלדאטען, וועלכע זענען געפאלען אלס העזולטאט פון שראפנעלען.

איפ'ן צווייטען טאג ווי מיר האב־בען זיך געפונען אין די טרענטשעס, האט מיר בעקומען א בעפעהל צו זיין גרייט זיך צו בעשיצען פון אן איבערפאל פון שונא דאס איז געווען ביי „איפר" אומגע־ריכט אבער זענען אונזערע סאלדאטען אנ־שלאפען געווארען מיט דעם עווינען שלאף, און פון 1200 סאלדאטען זענען מיר געב־ליעבען 180, דאס איז געווען ווען דער דייטשע האט דאס ערשטע מאהל זיך בע־נוצט מיט געו. פון קיין מלחמה האבען מיר שוין נישט געוואוסט באלד האט מען אונז אונטערגעשיקט פון די טרענ־טשעס, און מיר האבען געווארט ביז מיר וועלען בעקומען נאך קענדער סאלדאטען בע־שלאגען זיך קענדער סאלדאטען בע־זונדער? איז געווען מיין פראגע?

געווים, אלע קענדער סאלדאטען בע־קומען א פאזיציע א פערטהיידיגונגס לי־ניע, וואו זיי דארפען פיהרען מלחמה מיט'ן שונא.

א קורצע צייט נאכדעם האבען מיר זיך ווייערער געפונען אין די טרענטשעס, ניין טעג בין איך דארט געווען, אזוי ווי מיר האבען קיין וואסער נישט געהאט, זענען מיר עטליכע סאלדאטען צוזאמען אויפן די טרענטשעס צו ברענגען וואסער.

צוריק זענען מיר שוין נישט געקו־מען א שראפנעל האט געפלאצט לעבען אונז, און פערוואונדעטע זענען מיר צוגע־נומען געווארען אין האספיטאל.

א מאנאט צייט בין איך געלעגען אין האספיטאל מיט א גראנירט גע־זיכט, אזוי שנעל ווי איך בין געקומען צו זיך בין איך ווייטער אוועק געשיקט גע־ווארען צום פארט „ווינטשט" א פארט אין פראנקרייך לעבען "קאלעי"

עטליכע מאנאטען האבען מיר דארט פערבראכט צוהערענדיג דאס קלאפען און רווישען פון מלחמה פלאץ, צוזעהענדיג די פלאמען און רויך וואס בושעווען פון די מלחמה געגענדען, צוזעהענדיג די קריגע לייטשעטע און געהרגעטע מינוט פון מלחמה דורכגעפיהרט ווערט אויפ'ן פלאץ צוזעהענדיג די קריפעלס און משו־גענע וואס ווערען געפיהרט אין די האס־פיטאלער, די מלחמה האט זיך געגומען שפירען נעהנטער צו אונז, די פייערען מיט'ן רויך האבען געגומען שטיקען אונ־זערע טרענטשעס, און ווען מיר האבען בעקומען א בעפעהל צו ענטפערען מיט פייער, געדענק איך נישט וואס מיט מיר איז פארגעקומען.

איך ווייס נאר אז איך האב נישט גע־זאגט די מעגליכקייט צו שיסען דאס ער

בלייפעדער נאטיצען

פון א. ר.

וועגען אייניגע ערשיענע זאכען בונ'ם אידישען ביכער מארק.

):{:(

ארים איז בכלל די אידישע ליטעראטור ניט נור אין גרעסערע ווערק, וועלכע האָ־בען צו טהאָן מיט אידישע געשיכטע, מיט אידישע פאסירונגען, נור עס פעהלען אפילו אויך קלענערע ביכלעך וועלכע זאָ־לען ארוומגעהמען פאסירונגען וועניגס־טענס פון א בעשטימטער פעריאדע.

אויב דאס מעג געוואגט ווערען אלס א כלל, קען עס געוויס אנגעווענדעט ווערען בנוגע דער אידישער ליטעראטור אין אמע ריקא, און אויב איך האב קיין טעות ניט, איז אין אמעריקא, חוץ א שלעכטע בעאר־בייטונג פון גרעץ'ס געשיכטע, קיין זאך ניט קרשיענען, וואס זאָל האָבען צו טהאָן מיט אידישע געשיכטע (ווי אויך די עט־יכע קליינע ביכלאך פון דער „אינטער־אצאָנאלער ביבליאָטהעק") און עס מעג יאהרום בעגריסט ווערען דער פאל, וואס נום סוף תהעיר, איז אן ענדערונג בנוגע עס געמאכט געווארען, און אן ענדערונג נום בעסערען. וועגען עטליכע ביכלאך פון יענען סארט ווילען מיר היינט רעדען.

„דער שווארצער בוך", אן אויטאָרי־ירטע איבערזעצונג פון דעם ענגלישען שווארצען בוך פון דער אמעריקאן דזשו־איש קאָמיטע, און ארויסגעגעבען פון דער זיבען פאָבלישינג קאָמפאָניע, דארף דער אידישער וועלט דערצעהלען, דאס וואס די גידען אין די מלחמה געגענדען פון מזרח אייראָפּאָ לעבען איבער.

איז אָבער די געשיכטע פאָלגענדע.

אין אריגינאל אין דער בוך געשריבען שווארען מיט דעם צווועק צו בעקענען די ענגליש שפּרעכענדע וועלט, איבערהויפּט ווירקען דורך דעם אויף די רעגיערונגס־ריזיען, האָט מען זיך דארום בענוצט לוויז מיט אפיציעלע דאָקומענטען און גזוי איז עס בלויז א טראָפּען געגען דעם וויפעעל דער ים פון אידישע צרות איז עווועזען און ער איז.

ווען דער בוך וואָלט לכתחלה געשריבען ווארען, פאר דער אידישער וועלט, וואָלט זיעל מעהר געקענט געוואָנט ווערען, און זוי קומט אויס, אז דער לעזער ווייסט געהר ידיעות וועגען דאידישע צרות ווי ער עס פון דעם בוך קענען בעקומען.

דאָך פאר דער אידישער געשיכטע האָט ער בוך א גרויסע בעדייטונג. ניט אלס א ויכטיג ווערק וועגען דער מלחמה טראָ־עדיע, וועלכע מיר לעבען יעצט איבער, אָר אלס מאטעריאל פאר'ן צוקונפטיגען אידישען היסטאָריקער וועלכער וועט שריי־בען וועגען אידישע קאפּיטעל פון טרעהרען און בלוט.

און מאטעריאל איז דארטען פאראן ווערטהפולער.

אָט דערצעהלט למשל א בעריכט וועגען א צוישטענדע אין גאליציען בשעת פער־ומען פון די רוסען.

"איך האָב זיי געפונען צוזאמענ געטוליעט אין פייכטע פינסטערע קע־לערען, האלב נאקעט, קראנק און הונ־גריג."

דאָס זיינען די ווערטער פון איינעם פון די פערטרעטער פון רוסיש אידישען אָפּלקס קאָמיטעט וועלכער האָט בעזוכט אנכע פון די פלעצער וואָס האָבען גע־עהען די מלחמה שרעקען.

"זיי האָבען ארויסגעוויזען א פאָל־קאָמענע געפיהלאָזיגקייט, האָבען אויסגעזעהען צו זיין אין א הינהער־נושטאנד. בלויז א משוגענער — ער איז אראָפּ פון זינען דורך די צרות איז מיר נאָכגעגאנגען אין גאס, און האָט גע־שריען פאר ברויט. איך האָב איהם דערלאנגט א מטבע, אבער ער האָט זי אוועקגעוואָרפען און האָט רחמנותדיג געשריען פאר ברוט."

אווינע שטעלען זיינען דאָ פיעלע און בוזאמען מיט די פיעלע אָפּיציעלע דאָקו־מענטען וועט עס דיענען אלס גוטער מאָ־טעריאל פאר'ן קומענדען געשיכטע שריי־בער.

וועגען דער איבערזעצונג זעלבסט איז זי אבער גאנץ ווייס פון צו זיין גע־לונגען מיט איהרע צו אפט פערדייטשמע־רישע און פערענגלישטע ווערטער.

די איבערזעצונג איז צוערשט געווען פערעפענטליכט פון דעם איבערזעצער, (וו. פויזניאק) אין א קליינלאנדער אידי־שער צייטונג, און וואָס מעג קען מוחל זיין

ווי אויף איין איד. אלע זענען געזונד, אונזערע נערוועז זענען אבער אויפגערעגט מיר זעהן פאר זיך די מלחמה צו יעדער צייט ווען מיר פערמאכען די אויגען

מר. גאָלדשטיין זלבסט איז א פעסט געבויעטער מאן מיט זעהר א סימפאטיש געזיכט, מאכט זעהר א גוטען איינדרוק ביים רעדען. ער שטרעבט זיך אבער זעהר אן, צו עראינערען זיך דאס וואס ער האָט דורכגעלעבט. "איך בין 'שטאלץ" האָט ערקלעהרט מר. גאָלדשטיין ביים געזעגע נען זיך, "מיט דעם וואס אבוואהל איך האָב א ביסעל געליטען שמערצען וועלכע איך וועל פיליכט קיינמאהל ניט פערגע סען, איך האב אבער געטהון מיין פליכט צום פאטערלאנד און וועלכען איך געפין מיך.

ה. מ. ק.